

הלכות תשעה באב סימן תקנה תקנא

(ג) [ג] מתר לאכל בשר ולשתות יין יום שני, (ד) אכל בלילה (ז) [ז] אסור (ה) מפני אבלות של יום (מהרי"ל):

תקנת מנהגי תשעה באב ודין מילה בתשעה באב, וכו' י' סעיפים:

א אם חל תשעה באב במוצאי שבת, (א) אין אומרים 'צדקתה' במנחה בשבת: הגה ומקדילין בלילה בתפלה כשאר מוצאי שבת (הגמ"ר הל' ט' באב). ואם שכח מלהקדיל, צען לעיל סימן רצד סעיף ג. ומתפללים בנחת ונדרך כפי פאבלים, (ב) וכן עושים בקריאת איכה (הג"ט). והכל 'איכה' מגביה קולו יותר (מהרי"ל). וכשמגיע הזמן לפסיק 'השיבנו', אומרים אותו הקהל בקול רם ואחר כך מסים הסגן, וחוזר הקהל ואומרים 'השיבנו' בקול רם (ג) וכן תהיה (המחוט סימנים): **ב** בליל תשעה באב (ד) (מתפללים (ה) ערבית (ה) ואומרים איכה וקנינות) (הגהות סימניו ומהרי"ל) ואומר אחר קנינות ואיכה סדר קדושה, ומתחיל (ו) מ'נאמה קדושה'. **ג** יואם חל (ז) (ג) [ג] במוצאי שבת, (ז) אין אומרים 'יהי נעים'. הגה (ח) ולא למצות פגנינות (ט) ולא יתכן לה' (כל ז). ומסירין הפרכת מלפני הארון, על שם 'בצע אפרתו' (מהנה"ס): **ג** ליל תשעה באב ויומו (י) יושבים בבית הכנסת (ג) [ג] (יא) לארץ עד תפלת המנחה. (ועקבו נהגו לישיב על ספקיהם

א טור. וכן קטב
אשרי ונהגות אשרי
סוף פנייתו והקדוה
קדוש מוצאי שבת
ב טור ג שם וקטב
רב צמח גאון ורובנו
נשים ושאר פוסקים
ד הגהות סימניו קטב
מהרי"ל ומהרי"ל
הפוסקים

שערי תשובה

ואחד נהג שלא לאכל אף לא קבל בידו רק נהג מנכח בעלמא וארע ששלמו לו יום לי של אכל בשבוע שחל ט"ב ויש לו צער שלא לנצל. מתר לנצל בליל עשירי פני דרב קטיר אין לתם חמרא, וכן הוא לא נהג אלא פאבלים. וכתבנו פקל קבל פקא בהספדת, ע"ש. ומיש בשם מביא קשתל כיום ששי כר יתפר להסתפר בשחרית, ע"ש. וכ"כ באיר סיס הקניט ראייה מסימן תקנא סעיף טו טטר ובי"ח, וכ"כ בשאלתי"ע ב"ח ס"א ס"א [ג] מתר, עין בה"ט. וכתב בשכנח"ג שכתב בתשובה שאף אם הרוצים להתענות בבי' ימים ודקא היה ענינים אכל לבצל עצמו בדין או שלא להניח ציצית להפליק אין לו רשות לבטל, ע"ש. ואף המתענה עשירי אם חל ט"ב בשבת ונדחה אי"צ להתענות יום י"א, צען פי"ט: [ז] אסור. עכ"ל. וקטב מחי"ב בשם ונ"ע נאמה שיהאספר מתר בליל [מוצאי ט"ב שנדחה, דאף אם נהג שלא להספד הוא מנהג קטענות רא"צ הנהגה, וא"כ מי שיקצה להספיד קנה גיב, כ"כ אין להספיד למהלך שדקדק לילך לעיר אחרת למול למטר, מתר להתספר בליל עשירי של ט"ב, דסני לקבור המילה, כד שכתבנו לעיר אחרת הנהגה שנה לנים מצות מילה ט"ז, ע"ש:

[ג] קמ"ש. ועין בא"י ופי"ט דקמ"ס שאין סארי"ט טוב שלא להשכים, בעצם שישנו באמירת הקנינות סמוך למצות היום: [ג] לארץ. עכ"ל. וקבאר פמרי"ל שכתב להנ"א ע"ג קרקע, ועצן לעיל ס"ט חקב בשם מהרי"ש

באר היטב

ולכפס עד מצות, אחרונים קדוש נש"ל. ומ"מ מתר לטל ידיו, ודוקא ברחיצה קמיה פקרתין אסור. ופשוט דקשתל ביום ח הכל מתר לקבור שבת, מ"א: (ג) מתר. והסתעף בכל שנה ב' ימים רצופים אין צריך להתענות אם נדחה, מהרי"ל, ט"א: (ז) אסור. והסתעף פשיטי עד מצות או כל היום, אסור בכשר ויין כסעודה ראשונה, דשקף פכה אבלות של יום, מ"א. כטב בשליה דהמתענים כיום עשירי יקראו איכה, וקטב מה"א: ונ"ל דאם הם עשירה לא יקראו בצבור:

(ז) ערבית, ואומרים קדוש עם התקבל, אבל אחר איכה עד למחר אחר יציאת בהכ"נ קדוש בלא התקבל. מהנה"ס ואחרונים: (ג) קמ"ש. ואין מקבלין בנייהם בלילה, מהרי"ל. שחרית אין השמש קורא לבהכ"נ, ומשפטיין קצת לבהכ"נ: (ג) לארץ. ונ"ל דמתר לישיב על השק דאינו אלא מנהג לישב ע"ג קרקע, מ"א. מהרי"ל ישיב להקרא על הרצפה ולא על יפי הפעלה דלקני המכה, וט"ז לו סרבל גודע שלא להספיד קנינו בישיבת הקרקע. ובמנחה תחילין סין הגרע:

שערי"ל שכתב להנ"א אין לישיב להנ"א רק ופסיק בכנר שאינו לבוש פו

משנה ברורה

(ד) אכל בלילה אסור וכו'. הנינו רק פאבלות בשר וישנית נה"ס, (ו) אכל בהספדת מתר לכלי צלמא⁸⁰: (ה) מפני אבלות של יום. משמע דרק פנה מפני אבלותו של תשעה באב מחמירין גם

בלילה שאחריו, דהוא כמו (ו) בין המצרים דיש אנשים שמתמידין על עצמן מבשר ויין, אבל בשאר פנינים אין להחמיר בנה: **א** אין אומרים וכו'. מידי דהיי אראש"חנ"ש שחל להיות באחד בשבת שאין אומרים צו"צ⁸¹ בשבת, דתשעה באב נמי אקרי מוצאי: (ב) וכן עושים וכו'. ופסיק בין כל פסוק (ב) מצט, ויין כל 'איכה' יותר מצט, ופסוק האחרון שפכל 'איכה' אומר בקול רם. ולענן ברנכה לפנייה, צען לעיל פסימן תצ סוף סעיף ט בפנ"ה ובמשנה ברורה שם⁸². וטוב שיהי (ג) יקרא איכה גם ביום⁸³: (ג) וכן תהיה. ואחר כך חוזר הסגן ומתחיל 'זכור ה' מה הנה לנו אוי, הביטה וראה את תרפתנו אוי מה הנה לנו', וכן חולק כל הפוסקים אמצעיתן ביאוי' וסופן ביאוי' מה הנה לנו' נד"מ: **ב** (ד) מתפללין ערבית. בתחלה. ואומר קדוש שלם דהנינו עם 'מתקבל' (ג) אחר תפלת ערבית. ואם חל במוצאי שבת אין מקבלין הכנים במקום שנוהגין בנה. מהרי"ל: (ה) ואומרים איכה⁸⁴ וקנינות. ואפלו בשהוא בתידי⁸⁵ [ח"א]: (ו) מ'נאמה קדושה. ולא יאמר זבא לציון גואלי, שאין אלה בלילה, ולא יאמי ואת בדיתי, שנהאה במקום ברית על הקנינות⁸⁶. ועוד, דאסור ברבנותה ולא שיק לומר 'ולא נמשו מפיך' [טור]: (ז) אין אומרים 'יהי נעים'. לפי (ז) שעקרו נתיסד על הקמת המשכן, ועמה נקרב: (ח) ולא למצות וכו'. שאינו (ט) משנה היום ואסור⁸⁷: (ט) ולא יתכן לה'. שאינו (ו) זמנו בתשעה באב: **ג** (י) יושבים וכו'. דומיא ואל כל שיושב על גבי קרקע כל שבעה, ומכל מקום אינו חמור כל כך פמו התמשה ענינים ולכך לא כפי כל היום⁸⁸: (יא) לארץ. הנינו אחר שענו 'ברוך ה' המקבלי' וכו', דנה צריך (ו) להיות בעמידה, ועצן (ט) באחרונים

שער הציון

(1) שערי תשובה: (1) צען בבית יוסף. ולשון הקמ"א שכתב בלשון 'אסור' מנהגים קצת, דאף ליל עשירי טפס רק מנהג פשוט כמו שכתב בטור, אבל מדינא טטר כבו שכתב מהרי"א, וכל שפן בנה. ועצן פרי חדש מה שכתב בלקוטי: (ב) מהרי"ל: (ג) של"ה: (ג) אכל אחר איכה עד למחר אחר יציאת בית הכנסת קדוש בלא מתקבל, כדלקמן בהג"ה⁴: (ד) סמ"ק. ועוד שצמים עין בבית יוסף וכבאר הג"ה⁶: (ז) הג"א: (ז) גם זה שם: (ז) אליה רבה: (ח) מנהג אברהם ופרי קדושים, עין שם:

(א) היינו 'צדקתך צדק'. וצ"ח הוא קיצור התיבות [ר"ת] הראשונות שבג' הפסוקים — צדקתך רצדקתך צדקתך.

הלכות תשעה באב סימן תקנה תקנ"ב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

באכילה בשר ושתית יין⁽⁸⁾, אָכַל בְּתַקְפָּתָּהּ מִתּוֹרַת לֵבִי עֲלֵמָא⁽⁹⁾.

(8) אבל את היין שעליו מבדיל במוצאי התענית, כתב לעיל (סי' תקנ"ג) שמוותר לשתות, ואפילו בתענית שזמנה לכתחילה ביום ראשון.

(9) וכן לענין ברכת שהחיינו, אף לדעת הפוסקים שאין לברך ברכה זו בעשרה באב נראה מה שכתבנו לעיל (הע' 6), בכתב בשרית התעוררות תשובה (ח"ג סי' כא) ובשרית מהרש"ם (חיד סי' קמח) שבתענית שחלה בשבת ונחתה ליום ראשון אפשר לברך מיד במוצאי התענית, שכיון שזמן זה כבר אינו זמן הפורענות אפשר לומר עליו שהחיינו. והקפ החיים (סי' תקנ"א ס"ק רח) כתב שבמקרה כזה מותר לברך שהחיינו כשם שמוותר לאכול בשר ויין (ומשמע שמוותר רק מעשירי בבוקר, שאז מותר לאכול בשר ויין).

[ביה"ל ד"ה עד]

וְגַלְגַּל קָמוֹס קָשָׁה לְסַקֵּל בְּזַהָרָה⁽¹⁰⁾.

(10) והנוסע למחרת תשעה באב למקום רחוק ולא יספיק לכבס בעשרה באב, דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי בין המצרים עמ' לח) שכיון שהוא שעת הדחק יכול לכבס מיד במוצאי תשעה באב, והוסיף, שאף רחיצה בשעת הצורך, דינה קל יותר במוצאי תשעה באב מתשעת הימים.

ומנהג בני ספרד, כתב בשרית אור לציון (ח"ג פכ"ט תשובה ב) להימנע רק מבשר ויין וכמשמעות סתימת דברי השו"ע ודעת השו"ע בנסת הגדולה, וביאר שדוקא מבשר ויין נהגו להימנע אף למחרת תשעה באב מפני שריפת הבית, שכן אין איסורם מחמת האבלות (שהרי אבל מותר בהם) אלא מפני שבטלו הקרבנות וניסוך היין, אבל כיבוס ותספורת איסורם מחמת האבלות, והאבלות השתיימה בסוף הצום, ולכן אין טעם להימנע מהם. והוסיף, שיש מבני ספרד שמתמירים בכל יום עשירי גם ברחיצה ותספורת, והמועד לכל חי (להגרי"ח פאלאנז, סי' י ס"ק צב) כתב, שנהגו להימנע אף מרחיצה ותספורת וכו', עד חצות יום עשירי.

סימן תקנ"ג

מנהגי תשעה באב ודין מילה בתשעה באב

[משנ"ב ס"ק א]

דְּהַשְׁעָה בְּאֵב נְמִי אֶקְרִי מוֹעֵד⁽¹⁾.

(1) אך לענין אמירת 'אב הרחמים' והזכרת נשמות, כתב לעיל (סי' רפ"ד ס"ק טז) בשם הא"י שאם הל' תשעה באב בשבת, אף על פי שאין אומרים 'צדקתך צדק' אומרים 'אב הרחמים', ובשם הפמ"ג כתב שגם מזכירים בו נשמות כמו שמוכרים בכל שבת [וסיים שמי"מ בשבת שמברכים בו את חדש אב או בשבת שחל בו ראש חודש אב, אין אומרים 'אב הרחמים' ואין מזכירים בו נשמות].

[משנ"ב ס"ק ב]

הַבְּמִשְׁנָה בְּרִיחַהּ שְׁמַע⁽²⁾ וכו', יִקְרָא אֵיכָה גַם בְּיוֹם⁽³⁾.

(2) שם (ס"ק יט) כתב לענין הברכה על קריאת המגילה בשבת חול המועד פסח וסוכות ובחג השבועות, שנחלקו פוסקים אם יש לברך על קריאתה, וסיים שעל כל פנים כשכתובות על קלף בדיאי אין למחות ביד הנוהג לברך עליהן, ובספר ארץ ישראל (להגרי"מ טיקוצ'ינסקי, עמ' טז) הביא שמנהג האשכנזים הפורשים לקרוא במגילה כשרה הכתובה על קלף ולברך.

וראה להלן (ס"ק ה) לענין יחיד הקורא את המגילה.

(3) והמנהג שנוהגים כיום כפי המובא בלוח ארץ ישראל, שקוראים ביום בעיבור לאחר התפילה ובלא ברכה [וכן הביא הערוך השלחן (ס"ב) שנהגו במקומות].

ואף ציבור שלא קראו בלילה, ואפילו מהמת אונס, כתב בספר ארץ ישראל (להגרי"מ טיקוצ'ינסקי, שם) שכשקוראים ביום אין מברכים, שכל חיוב הקריאה הוא רק בלילה ולא ביום. מאידך, בספר זר התורה (להגרי"ז גרוסברג, עמ' צב הע' ק"ח) כתב, שכיון שבמסכת סופרים (פ"יח ה"ד) מבואר שזמן קריאתה הוא או ביום או בלילה, לכן אף שביום נהגו לקרותה בלילה וכמו שכתב הרמ"א, מכל מקום אם לא קראה בלילה ודאי חייב לקרותה ביום מעיקר הדין, ולכן יברך על קריאה זו [וכן כתבו בספר הלכות ומנהגי בין המצרים (פ"ט הע' לח) ובספר שערי תשובה (עמ' ק"ג), ובנטעי גבריא (ח"ב עמ' שסז הע' יג) הביא דברי הזר התורה וחלק עליה].

[שעה"צ ס"ק ג]

קָדִישׁ בְּלֵא 'תְּתַקַּבְל', פְּדֻלְקֶשֶׁן בְּהַנְיָה⁽⁴⁾.

(4) כוונתו לדברי הרמ"א (לח"ט ט"ד), שבכל הקדישים שאומרים אחר איכה עד שיוצאים למחרת מבית הכנסת אין אומרים 'תתקבל', ובטעם הדבר כתב הבי"י, שכיון שכבר נאמר באיכה (ג ח) 'שתם תפילתי', אין לנו יכולים לומר תתקבל עלותהו [ובשרית מהר"ם שיק (י"ד סי' שע) תמה על כך, שהרי בתשעה באב אנו מתפללים את כל התפילות כמו בשאר הימים ומבקשים כל צרכנו, ועד שאנו אומרים 'יהיו לרצון אמרי פי' וכו', ומה בין אמירה זו לבקשת 'תתקבל עלותהו', ולכן ביאר את דברי הטור והבי"י בדרך אחרת].

ומה שכתב הרמ"א בלשון רבים שבכל הקדישים שאחר איכה אין אומרים תתקבל, ביאר בשרית אגרות משה (א"ח ח"ג סי' פא) שכוונתו שהיה ראוי לומר קדיש 'תתקבל' לא רק אחרי שחרית בבוקר, אלא גם אחרי אמירת הקינות (ראה שם טעם הדבר), ובשרית דברי יציב (א"ח סי' רמז) ביאר כוונתו שהיה ראוי לומר תתקבל גם אחרי סדר הקדושה [ויאתה קדושי וכו'] שלאחר אמירת הקינות [ראה שם טעם הדבר], ובכל אופן לא אומרים באלו הקדישים תתקבל.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְאֹמְרִים אֵיכָה⁽⁶⁾ וְקִינֹת, וְאֶפְלוּ בְּשֵׁהוּא בְּיַחֲדֵיהֶם⁽⁶⁾.

(5) ולענין חיוב נשים בקריאת מגילת איכה, במסכת סופרים (פ"ח ה"ד) כתוב [אודות קריאת איכה] ומהרגם לפי שיבינו שאר העם הנשים ותינוקות, שנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים ומשמע שנשים חייבות בקריאת איכה, אכן, לענין חיוב נשים בקריאת התורה, הביא במשנ"ב לעיל (סי' רפ"ב ס"ק יב) את דברי המג"א שכתב שעל אף האמור במסכת סופרים שנשים חייבות בקריאת התורה, אין נהגות להיזהר בזה, ואדרבא יש מקומות שנוהגות לצאת לחוץ בשעת הקריאה, דעת הגר"ה קניבסקי (תורת המועדים ס"ק ט) שלפי דברי המג"א הללו גם את קריאת איכה אין צריכות לשמוע, ובספר תשובות והנהגות (ח"ב סי' רז) הביא שהחיד"א (על מס' סופרים) כתב שמה שכתוב שם שחייבות, היינו מנהג טוב.

(6) אכן לענין הברכה, כתב בלוח ארץ ישראל שיחיד הקורא את מגילה איכה, אף כשקורא מתוך מגילה כשרה לא יברך על קריאתה, שהרי זה כקריאת התורה שרק בעיבור מברכים על קריאתה.

המשך במילואים עמוד 19

מילואים הלכות תשעה באב סימן תקנו תקנה המשך מעמוד לד

ובשו"ת מחזה אליהו (סי' פו אות ט) כתב שכן משמע גם מסתימת לשון המשנים שלא דילק בין ליל ערב שבת ליזמו. אמנם דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שם) הגר"ש וואנר (מבית לוי שם) שהרחיצה התספורת מותרות רק מהבוקר, שדקא הכיבוס מותר (להעמס) מיד במוצאי התענית, משום תקנת עזרא המובאת בשו"ע לעיל (סי' רמב ס"א, ראה משנים שם סי' ד) שתיקן שיהיו העם מכבסים בגדיהם בחמישי בשבת כדי שיושי שישו יהיו פטוים להתעסק בצרכי השבת, אבל לרחוץ ולהסתפר מותר רק מהבוקר. הוסיף הגר"ש וואנר, שיתכן שבמקום צורך יש להקל להסתפר כבר מהלילה. וכמו כן אפשר להקל מהלילה ברחיצה בצותן שאינה אלא חומרא בעלמא (ראה לעיל (הע' 5) שהבאנו את דעת המקור חיים שבכל מוצאי תשעה באב מותר לרחוץ בצונן).

ואף אם מכבס שלא לכבוד שבת, דעת הגר"י קרליץ (קרא עלי מעד שם) שמותר, שכיון שאין דברים אלו אסורים מדינא אלא שנהגו שלא לעשותם בעשרה באב, וכשחל עשרה באב ביום שיש משום כבוד השבת לא נהגו כלל להימנע מלעשותם, ומסעם זה מותרת אף רחיצה שלא לכבוד שבת ונלכך מותר ללכת לים או לבריכה. מאידך, דעת הגר"ש וואנר שיש"כ שם הע' טו ובח"ג שם) שמותר לכבס רק לצורך השבת, אך הוסיף, שאם מכבס במסגרת כביסה שאין רגילות לכבס בה כמות קטנה, מותר להוסיף כביסה אף שלא לצורך השבת, ובאופן שאם לא יכבס בבוקר יבוא לכבס אחר חצות, כתב הגר"מ פינשטיין (תשובה כתי"י, הנדפסת בקובץ קול התורה ניסן תשס"ג קובץ נד) שמפני כבוד השבת עדיף שייכבס בשישי בבוקר שאינו אסור אלא משום מנהג. אך מי שנהג שלא לעשות מלאכה בערב שבת אחר הצהרים ולא יבא לכבס אחר חצות, טוב שימנע מלכבס בשישי בבוקר דברים שאינו צריך לכבוד שבת, אף שאין איסור בדבר (ולדעת האוסרים כיבוס שלא לצורך שבת, מסתבר שאף רחיצה שלא לצורך שבת אסורה).

וללבוש בגדים מסבסים ביום שישו קודם חצות, או אף בליל שישו (לדעות שמותר לכבס אז), דעת הגר"י קרליץ (קרא עלי מעד שם) שבלילה אסור, אבל ביום אחר הרחיצה מותר ללבוש בגדי שבת לכבוד שבת, אבל בגדי חול מסתמא אסור עד חצות.

ולאכול בשר ולשתות יין, דעת הערוך השלחן (סי' ו) וכן דעת הגר"ש וואנר (שם) שגם כשחל עשרה באב ביום שישו יש להימנע מכך עד חצות, כמו כשחל עשרה באב כשאר הימים.

ולענין ברכת שהחיינו בליל עשרה באב ויומו, כתב השערי תשובה (סי' ב) בשם החיד"א במחזיק ברכה (וכן הביא את דבריו בשו"ת אור לציון שם) שאין לברך, וכן כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' כא), וביאר שכיון שהמג"א כתב (סי' תקנא סי' מב, הובאו דבריו במשני' שם סי' צח) שמה שנהגו מלברך שהחיינו בבין המצרים אינו מהמת דיני האבלות אלא שאין ראוי לומר על זמן כזה שהחיינו, ממיילא גם ביום עשירי עד שקיעת החמה שבו נשרף בית המקדש אין ראוי לומר שהחיינו לזמן הזה. אכן, המועד לכל חי (שם סי' צג) כתב שאף על פי שמסתימת דבריו המחזיק ברכה משמע שבכל יום עשירי אין לברך שהחיינו, המנהג בעירו הוא להימנע מכך רק עד חצות יום עשירי. מאידך, המאמר מרדכי (סי' תקנא סי' טו) כתב שאף שנטברא דזה נראה להחמיר שלא לברך ביום עשרה באב ובפרט בלילה, מימי כיון שיש מקילין לברך גם בבין המצרים (ראה משני' שם), אין להקפיד בזה כל כך (וראה א"א (בוטשאטש) שפעם אחת נתנו לו אנשים חשובים לברך שהחיינו במוצאי תשעה באב, אך דעתו שנכון להימנע מכך).

ולענין ברכת שהחיינו במוצאי תענית תשעה באב שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, ראה מה שכתבנו להלן (הע' 9).

7) ולענין האם מותר לכבס לכבוד שבת מיד במוצאי התענית או שמותר רק מיום שישו בבוקר, כתב הקצושי"ע (סי' קכד סי' ב) שמותר לרחוץ ולהסתפר ולכבס מיד בשחרית, וכשן זה כתב הערוך השלחן (סי' ב) שלמחרת בערב שבת הכל מותר (משמע מדבריהם שבמוצאי התענית אסור). אכן, היעב"ץ (סידור בית יעקב שער שלכת ולת ב חלון ה) כתב שמותר לטפר לכבס ולרחוץ מיד (משמע אף במוצאי התענית). דעת הגר"י קרליץ (חוט שני שבת ח"ב עמ' שבת, קרא עלי מעד (תשס"ו) פי"ח סי' מא) והגר"ש וואנר (קובץ מכות לוי בין המצרים עמ' לו) שמותר לכבס מיד במוצאי התענית. דעת הגר"ש וואנר (ששי"כ פמ"ב הע' טו) שאפשר שבמוצאי התענית מותר לכבס מיד. הוסיף (שם), שאף מה שכתב הקצושי"ע שמותר מיד בשחרית, יתכן שאין כוונתו שקודם לכן אסור, אלא כתב כן כשיגרא דלישנא, כיון שבמנכס היה הכיבוס עסק גדול ולא היו רגילים לכבס בלילה. דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האישי חיג פניא סמ"א) שרק בשעת הדחק אפשר לכבס מהלילה.

אכן, מדובר היעב"ץ (בסידור שם) משמע שאף התספורת והרחיצה מותרות במוצאי התענית, וכן כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ז סי' כז).

הלכות תשעה באב סימן תקנה תקנה המשך מעמוד 68

העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה בה סימן ברכה. והלבוש (סי"א) כתב שאין לומר 'יהי נועם' משום שכתוב זה נקבע על הקמת המשכן, ועתה יום שנחרב הוא ולכן אין לאומרו.

[משנ"ב סי' ח]

שְׁאִינִי כְּסֶדֶר הַיּוֹם אָסוּר⁸.

9) ויעבם נוסף כתב הלבוש (סי"א), לפי שכתוב במומור זה 'אלוקים יתנו', ואין חנינה היום.

[משנ"ב סי' י]

הִלְכָה לֹא בְּעֵי קֵל הַיּוֹם¹⁰.

10) ולענין הדין שאין מניחים תפילין ומתעטפים בטלית בתשעה באב בשחרית אלא רק במנחה, המבואר בשו"ע לעיל (סי' תקנה ס"א), כתב (שם סי' א) שטעמו הוא שבדבר שאינו אסור מעיקר הדין אלא מננה

[משנ"ב סי' ו]

שְׁנַרְיָהּ כְּקִנְיָנִים כְּרִית עַל הַקִּינּוֹת⁷.

7) וכשחל ליל תשעה באב במוצאי שבת, כתב לעיל (סי' רצה סי' ב) שבכל מוצאי שבת אין אומרים את הפסוקים צבא לציון גואל, וגו' ויואני ואת ברתיו וגו'.

[שעה"צ סי' ד]

נְעוּד טְעָמִים עֵץ בְּתֵי יוֹסֵף וְהַבְּאֵר הַקָּדוֹשׁ⁸.

8) הביי הביא בשם המרדכי שאין לומר 'יהי נועם' כיון שמהכר בכתוב זה מנעשה ומלאכת הידים, ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בתשעה באב אין עושים, ועוד, שחשעה באב נקרא מועד, וכעין זה כתב בהגהות הגר"א שאין לומר 'יהי נועם' משום שמשמעות הכתוב 'ומעשה ידיו כוננה' היא שתשרה ברכה במעשה ידיו, והרי כל

